

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta sociálních studií

Katedra sociologie

Jan Sojka (156296)

Sociologie

bakalářské prezenční studium

imatrikulační ročník 2005/2006

The Marxists Tradition of Political Theory
The Weberian Tradition of Political Theory

Úvod do politické sociologie (SOC 137)

Příprava na prezentaci

Česká Bělá, 23.02.2006

1. ÚVOD:

Úkolem této práce je jakési shrnutí textu z knihy Kate Nash *Contemporary Political Sociology – Globalization, Politics, and Power*, konkrétně tedy dvou kapitol zabývajících se marxistickou a weberiánskou tradicí politické sociologie.

2. KATE NASH

Kate Nash v současné době přednáší sociologii na Goldsmith College na University of London. Mimo jiné je například autorkou knihy *Universal Difference: Feminism and the Liberal Undecidability of Women* (1998)¹

3. MARXISTICKÁ TRADICE POLITICKÉ SOCIOLOGIE

3.1. ROLE STÁTU

Ústřední roli v marxistických analýzách kapitalismu hraje stát. (viz str. 4) Stát jakožto příjemce ekonomické moci, která určuje politické i společenské dění v zemi. Sám Marx se ovšem ve svém díle soustředí spíše na onu ekonomickou složku moci, a tudíž nenabízí žádné ucelené teorie státu (viz str. 5). Ty vznikají na základě jeho díla až o něco později.

3.2. MARXISTICKÉ POJETÍ STÁTU

Existují hned tři marxistické teorie pojetí státu lišící se v pohledu na kapitalismus a ekonomickou sílu buržoazie (viz str. 5)

3.2.1. INSTRUMENTÁLNÍ MODEL STÁTU

Tento model státu považuje stát pouze za jakýsi prostředek, instrument, buržoazie k vykořisťování dělnické třídy (viz str. 5). Ekonomická moc je tak v tomto modelu poměrně jednoduše přeměněna v moc politickou, jejíž příjemcem je právě buržoazie a kterážto umožňuje buržoazii vytvářet pravidla, kterými se daná společnost řídí.

3.2.2. ARBITRÁŽNÍ MODEL STÁTU

Tento model státu chápe, na rozdíl od modelu předcházejícího, stát jakožto instituci na buržoazii relativně nezávislou. Stát se tak stává jakousi arénou, uvnitř které se střetávají zájmy jednotlivých společenských tříd (viz str. 5). I přes to stát k legitimizaci své moci

---

¹ Viz Nash, K.: *Contemporary Political Sociology. Globalization, Politics and Power*, str.

potřebuje určitou materiální podporu dějinně převládající vládnoucí třídy, a proto nakonec dochází k určitému ekonomickému zvýhodnění buržoazie na úkor dělnické třídy.

3.2.3. FUNKCIONALISTICKÝ MODEL STÁTU

V tomto modelu vystupuje stát jako jakási „superstruktura“ (viz str.6), která je determinována pouze změnami v ekonomické „základně“ lidské společnosti. Politická moc je tak v tomto modelu chápána jako irelevantní. Úkolem státního aparátu se tak stává zajistit co možná nejlepší podmínky pro kumulaci kapitálu. Tím se ovšem zároveň vytváří disproporcionalita uvnitř přerozdělování moci ve společnosti, která nakonec vede k dominanci jedné vládnoucí třídy.

3.3. NEOMARXISMUS

Zde zmíníme především dva marxistické filosofy, jejichž práce ovlivnila celou generaci post-marxistů.

3.3.1. ANTONIO GRAMSCIⁱ

Ústředním pojmem Gramsciho filosofie se stal termín hegemonie (viz str. 6). Ten označuje způsob, jakým vládnoucí třída získává prostředky pro udržení svého postavení. Stát je tak dle Gramsciho formován disproporcionalitou moci zapříčiněnou zápasem o hegemonii. Gramsciho pojetí státu se tak dá bez okolků zařadit do arbitrážního modelu. Podle Gramsciho Vládnoucí třída neдрží ve svých rukou státní moc, ale sama se stává státem. Gramsci tak na stát nenahlíží jako na instituci disponující politickou mocí.

Gramsci se také dá svým způsobem označit za jednoho z prvních teoretiků politické kultury (viz str. 7). On chápe politiku nejen jako část rozhodovacího mechanismu státního aparátu, politika je dle něj proces, který je přítomný ve všech společenských vztazích či institucích. Politika je tak dle něj spíše než institucionální činnost něco jako kulturní vnímavost.

3.3.2. LUIS ALTHUSSERⁱⁱ

Na rozdíl od Antonia Gramsciho, jehož model státu odmítá marxistický model ekonomického determinismu, Luis Althusser tvrdí, že není možno tyto modely úplně opominout (viz. Str. 7). Přesto říká, že stát by měl být chápán jako instituce relativně nezávislá na ekonomické základně. A i přes tento fakt jsou jeho teorie řazeny

k funkcionalistickému modelu státu (viz str. 8). Althusser tvrdí, že i když je stát vcelku nezávislý na ekonomické základně, ekonomika má v poslední instanci stejně nakonec rozhodující slovo. To je zapříčiněno především specifickou technikou výroby v kapitalismu, kdy k tomu aby byly zachovány výrobní podmínky a pravidla je zapotřebí státního aparátu. Díky tomu je zde dle Althussera velice dobře patrná vzájemná závislost mezi ekonomickou a politickou sférou moci (viz str. 8).

Další Althusserova definice státu tvrdí, že stát se při legitimizaci své moci neopírá jen o represivní složky moci, tedy o armádu a policii, ale i o ideologii, která je dle Althussera součástí všech státních institucí, a to včetně vzdělávacích institucí, rodiny, či církve (viz str. 9). Přičemž základní úlohou ideologie je dle Althussera přetvoření jednotlivců na osoby hodící se a podporující základní struktury státního aparátu.

4. WEBEROVSKÁ TRADICE POLITICKÉ SOCIOLOGIE

Základem Weberovy politické sociologie je víra v autonomii politiky jakožto jedné ze základních úrovní fungování státu (viz str. 10). Dá se tedy tvrdit, že Weber stál se svými myšlenkami v přímé opozici vůči Marxovi. Nesouhlasí tak ani s marxistickým pojetím ekonomického determinismu, ani s myšlenkou zestátnění soukromého majetku, přičemž nadvládu jedné skupiny lidí nad druhými považoval za neodstranitelnou.²

Sám Weber chápe stát jako nejmocnější instituci moderní společnosti, který má jako jediný legitimní právo na užití síly na daném území. Proto také pokud Weber mluví o moderním státu, mluví vždy o národním státu (viz str. 11)

Politickou sociologii inspiroval Weber především svým liberálním pohledem na demokratické fungování politiky. Tvrdí, že zde existuje mnohem více zdrojů moci, než-li jsou zdroje ekonomické. Přesto byl Weber v mnohých pohledech vcelku pesimistický (viz str. 12). Jeden z hlavních důvodů jeho pesimismu lze spatřit v jeho názoru, že většina společnosti je vůči politickému dění naprosto lhostejná a v tom, že množství lidí, kteří v západních liberálních demokraciích využívají svá volební práva stále klesá.

4.1. TEORIE ELIT

Základní otázkou teorie elit je jak a proč se stane to, že menšina musí vždy ovládat většinu. Tento jev je naprosto nevyhnutelný v každé společnosti (viz str. 13). Moderní teorie elit také poměrně zásadním způsobem ovlivnily směřování politické sociologie (viz přednáška

---

² Viz. Keller, J.: Dějiny klasické sociologie, str. 245

12.4.2006). Tomu dopomohl mimo jiné také Joseph Schumpeterⁱⁱⁱ, který skloubil Michelsovu^{iv} teorii o politických stranách^v a Weberovu teorii demokracie. Proto také Schumpeter chápe demokracii jako souboj politických stran a jejich elit o přízeň voličů (viz str. 14).

Na tomto modelu postavil svou, v mnoha směrech vcelku radikální, institucionální teorii elit i Charles Mills^{vi}. Referenčním rámcem jeho teorie se staly Spojené státy v polovině dvacátého století. Mills tvrdí, že elitářství Spojených států již dospělo do takové míry, že se stalo vážnou překážkou pro demokracii (viz str. 14). Dle Millse byla veškerá moc koncentrována do třech institucí: armády, vlády a velkých společností. Tento jev tak dle Millse způsobil, že prostí občané státu nebyli schopni se jakkoliv podílet na distribuci moci, což způsobilo jejich nezájem a pasivitu vůči participaci na politické moci.

Dowse s Hughsem pro změnu nahlízejí na teorii elit z poněkud odlišného hlediska. Tvrdí, že u teorií elit je nesporné, že reálné zájmy členů jednotlivých organizací či institucí jsou v přímém rozporu se zájmy daných elit (viz str. 15).

4.2. TEORIE PLURALISMU

Jak už samotný název napovídá, narozdíl od teorie elit, pluralismus předpokládá aktivní zapojení občanů do politického rozhodování (viz str. 16). Pluralisté se dívají na politiku jako na střet zájmů jednotlivých zájmových skupin. Proto také stát chápou spíše jako soubor navzájem soupeřících institucí, než jako monolitický objekt uplatňující svou moc nad zbytkem společnosti (viz str. 17).

Neo-pluralisté pak tento pohled na politiku částečně usměrňují tím, že do svých modelů částečně zapracovávají i teorii elit. Připouštějí, že elity disponují oproti zbytku společnosti větší mírou vlivu na vládní politiku. Tvrdí ovšem, že elity získávají svou legitimitu jen jako obhájci potřeb určité zájmové skupiny, které jsou odpovědné (viz str. 18). Ústředním zájmem pluralistů se tak stává zejména zájem o jednotlivé zájmové skupiny, které svou snahou naplňovat své potřeby ve společnosti de facto společnost jako takovou sami formují.

5. ZÁVĚR

Ústředním termínem celého tohoto textu je stát v ruku v ruce s pojmem moc. Úkolem tohoto textu je ukázat a popsat dva různé základní přístupy, pojetí, jakým způsobem je možné s těmito termíny pracovat.

6. POUŽITÉ ZDROJE:

1. Nash, K.: Contemporary Political Sociology. Globalization, Politics and Power, Blackwell, Oxford, 2000
2. Miller, D.: Blackwellova encyklopedie politického myšlení, Barrister & Principal, Brno, 2003
3. Keller, J.: Dějiny klasické sociologie, Sociologické nakladatelství, Praha, 2005
4. Server marxists.org, on-line text: (<http://marxists.org/>)
5. Server on-line encyklopedie Wikipedie, on-line text: (<http://en.wikipedia.org/>)

ⁱ Antonio Gramsci narozen 22. ledna 1891 v Sardinii, zemřel 27. dubna 1937 ve věku 46 let v Římě. Italský spisovatel, politik, člen italské Socialistické strany, teoretik socialismu, komunismu a antifašismu. Ve třicátých letech minulého století vězněn italským fašistickým režimem. (viz server marxists.org, on-line text: <http://marxists.org/glossary/frame.htm>)

ⁱⁱ Louis Pierre Althusser narozen 16. října 1918 v Algerii, zemřel 22. října 1990 v Paříži ve věku 72 let. Marxistický filosof, studoval na École Normale Supérieure v Paříži, členem francouzské Komunistické strany, v roce 1980 uškrtil svou ženu a byl prohlášen za nesvéprávného. (viz server on-line encyklopedie Wikipedie, on-line text: http://en.wikipedia.org/wiki/Althusser%2C_Louis)

ⁱⁱⁱ Joseph Alois Schumpeter narozen 8. února 1883, zemřel 8. ledna 1950. Rakouský ekonom a sociolog, mezi lety 1919 a 1920 rakouský ministr financí, v roce 1932 emigroval před nacismem do Spojených států, stává se profesorem na Harvardu, kde přednáší až do své smrti. (viz Miller, D.: Blackwellova encyklopedie politického myšlení, str. 443)

^{iv} Robert Michels narozen 9. ledna 1876 v Cologne v Německu, zemřel 3. května 1936 v Římě. Německý sociolog, žák Maxe Webera, nejdříve marxista, později se stává otevřený zastáncem italského fašismu. (viz server on-line encyklopedie Wikipedie, on-line text: http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Michels)

^v Dle Michelse je koncentrace moci v rukou elit naprosto nevyhnutelná. Do podvědomí vstoupil se svým „zákonem železné oligarchie“ – politické strany v moderní společnosti musejí být vysoce organizované a hierarchicky uspořádané a tak se nevyhnutelně stávají oligarchické – rozhodovací pravomoc je v rukou úzké skupiny stranických leaderů.

^{vi} Charles Wright Mills narozen 28. srpna 1916 v Texasu, zemřel 20. března 1962 v New Yorku. Americký sociolog, od roku 1946 až do své smrti přednášel na Kolumbijské univerzitě. viz server on-line encyklopedie Wikipedie, on-line text: http://en.wikipedia.org/wiki/C._Wright_Mills)